

ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΞΕΝΩΝ ΓΛΩΣΣΩΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΡΜΗΝΕΙΑΣ

Πτυχιακή Εργασία με θέμα:

Μετάφραση και σχολιασμός του «Ghosts of New York» (2011) της
Jennifer Pelland

Εκπονήτρια:

Χουλιάρá Μαρκέλλα Δαυιδούλα (Ξ2013009)

Επιτροπή εποπτείας:

Πασχάλης Νικολάου

Παναγιώτης Κελάνδριας

ΚΕΡΚΥΡΑ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2018

**Μετάφραση και σχολιασμός του «Ghosts of New York» (2011) της
Jennifer Pelland**

Περιεχόμενα

1. Πρόλογος	5
2. Πρωτότυπο κείμενο	8
3. Μετάφρασμα	19
4. Ανάλυση πρωτοτύπου	30
5. Μεταφραστικά προβλήματα	33
6. Επίλογος.....	37
7. Βιβλιογραφικές αναφορές.....	39

1. Πρόλογος

Η παρούσα πτυχιακή εργασία ολοκληρώνει τις σπουδές μου στο Τμήμα Ξένων Γλωσσών Μετάφρασης και Διερμηνείας. Έχει ως θέμα τη μετάφραση ενός διηγήματος με συνοδεία μεταφραστικών σχολίων. Ταυτόχρονα, αποτέλεσε την πρώτη απόπειρα ενασχόλησής μου με τη λογοτεχνική μετάφραση πέρα από τα πλαίσια της σχολής.

Η εργασία αποτελείται από τέσσερα μέρη. Το πρωτότυπο κείμενο, το μετάφρασμα, την ανάλυση του πρωτοτύπου και το σχολιασμό των μεταφραστικών προβλημάτων. Η μέθοδος που ακολουθήθηκε κατά τη μεταφραστική διαδικασία περιλαμβάνει αρχικά την μελέτη του κειμένου αφετηρίας με σκοπό την κατανόηση τόσο του νοήματος όσο και της μορφής του. Αφού διαπιστώθηκε η κειμενική λειτουργία του κειμένου και αποφασίστηκε ποια μεταφραστική προσέγγιση θα υιοθετηθεί, τεκμηριωτική ή εργαλειακή, έγινε αναλυτική περιγραφή της μεταφραστικής εντολής, ώστε να διαπιστωθούν τυχόν διαφορές τις οποίες ο μεταφραστής οφείλει να λάβει υπόψη του κατά τη μεταφραστική διαδικασία.

Έπειτα αναλύθηκαν οι αφηγηματικές τεχνικές του κειμένου και έγινε προσπάθεια να εντοπιστούν στο κείμενο οι αποκλίσεις που χρησιμοποιεί η συγγραφέας, οι οποίες απαρτίζουν το λογοτεχνικό της ύφος. Καθώς κρίνεται απαραίτητο να εντοπιστούν οι αποκλίσεις αυτές και να ανασυσταθούν στο μετάφρασμα όπου αυτό είναι δυνατόν, για τη διατήρηση του νοήματος της ιστορίας αλλά και τη μεταφορά του μηνύματος του δημιουργού προς τους αναγνώστες. Στη συνέχεια αναφέρονται ορισμένα μεταφραστικά προβλήματα, τα οποία αφορούν κυρίως το λογοτεχνικό ύφος της συγγραφέως και οι τεχνικές που ακολουθήθηκαν για την επίλυσή τους.

Το κείμενο το οποίο επέλεξα να μεταφράσω είναι το *Ghosts of New York* της Jennifer Pelland. Είναι ένα διήγημα φαντασίας με θέμα την πτώση των Δίδυμων Πύργων και την τύχη των φαντασμάτων όσων πέθαναν στις 11 Σεπτέμβρη, που αναγκάζονται να ζουν ξανά και ξανά τη στιγμή του θανάτου τους. Αρχικά, δημοσιεύτηκε το 2010 ως μέρος της ανθολογίας *Dark Faith* από τις εκδόσεις Apex Publications. Η ανθολογία αποτελείται από 26 διηγήματα και 5 ποιήματα που εξερευνούν διάφορες πτυχές της πίστης μέσω του τρόμου, της επιστημονικής φαντασίας και της σκοτεινής φαντασίας. Έπειτα, δημοσιεύτηκε το 2011 στο ηλεκτρονικό περιοδικό Apex Magazine, ένα μηνιαίο αμερικανικό περιοδικό τρόμου και επιστημονικής φαντασίας.

Η Jennifer Pelland είναι Αμερικανίδα συγγραφέας επιστημονικής φαντασίας και ασχολείται κυρίως με τη συγγραφή διηγημάτων. Χαρακτηριστικό των έργων της είναι η σκοτεινή μυθοπλασία σε συνδυασμό με μια αίσθηση ανθρωπιάς. Το διήγημα *Ghosts of New York* ήταν υποψήφιο για βραβείο Nebula το 2011, ενώ η συγγραφέας έχει προταθεί ξανά για βραβείο Nebula το 2008 με το διήγημά της *Captive Girl*.

Το διήγημα είχε σχετικά μεγάλη απήχηση, τόσο στα πλαίσια της ανθολογίας όσο και μετά την υποψηφιότητά του για βραβείο Nebula, καθώς μιλάει για ένα θέμα αρκετά ευαίσθητο για τους αμερικάνους αναγνώστες και μόλις μια δεκαετία μετά τα γεγονότα. Σχετίζεται με την πίστη, όχι τόσο με τη κλασσική έννοια που συναντάται στη θρησκεία, αλλά έχει να κάνει περισσότερο με την ελπίδα. Την ελπίδα πως υπάρχει ένας λόγος πίσω από αυτήν την άεστη τιμωρία και που δίνει την δύναμη στην ηρωίδα να συνεχίσει. Θεωρήθηκε από πολλούς αναγνώστες ως μία από τις καλύτερες και πιο δυνατές ιστορίες της ανθολογίας. Η ανθολογία γενικότερα απέσπασε καλές κριτικές. Σύμφωνα με την ιστοσελίδα Publishers Weekly, πρόκειται για μια ανθολογία που καταφέρνει να συνδέσει τη πίστη με τη λογοτεχνία τρόμου, κάτι που δεν συμβαίνει συχνά. Παράλληλα, το ιστολόγιο Shroud Magazine την χαρακτηρίζει ως μια από τις καλύτερες ανθολογίες της χρονιάς, με «τρομακτική ομορφιά και καταστροφική φρίκη» που αμφιταλαντεύεται ανάμεσα στο καλό και στο κακό, σε συνάρτηση πάντα με τη πίστη.

Παρομοίως με το διήγημα, έχουν γραφτεί αρκετά έργα με θέμα τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου και πλέον απαρτίζουν ένα νέο είδος λογοτεχνίας που αποκαλείται «λογοτεχνία της 11^{ης} Σεπτεμβρίου» ή «λογοτεχνία μετά την 11^η Σεπτεμβρίου». Εκθέσεις, βιβλία, διηγήματα και ποιήματα που είτε γράφτηκαν με αφορμή τις επιθέσεις, είτε επηρεάστηκαν από αυτό το γεγονός, είτε απλώς το αναφέρουν, σε μια προσπάθεια να αναπαραστήσουν και να ερμηνεύσουν τα γεγονότα. (Keniston και Quinn, 2008)

Ανάμεσα στα έργα αυτά, βρίσκονται μερικά που απευθύνονται σε ένα ακόμη πιο ευαίσθητο θέμα, τους ανθρώπους που πήδηξαν από τους Δίδυμους Πύργους. Ένα από τα πιο γνωστά βιβλία που περιστρέφεται γύρω από αυτό το θέμα είναι το *Falling Man* του Don DeLillo που δημοσιεύτηκε το 2007, ενώ μεταφράστηκε στα ελληνικά με τίτλο *Ανθρωπος σε Πτώση* το 2010. Το βιβλίο περιγράφει το τοπίο στη Νέα Υόρκη μετά την 11^η Σεπτεμβρίου όπου ένας αμφιλεγόμενος καλλιτέχνης, γνωστός ως «Falling Man», κάνει απροειδοποίητες εμφανίσεις σε όλη τη πόλη και κρεμάμενος από ένα σχοινί προσπαθεί να μιμηθεί τα σώματα που έπεσαν από το Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου. Ένα ακόμη πολύ γνωστό βιβλίο είναι το *Extremely Loud & Incredibly Close* (2005) του Jonathan Safran Foer, που έχει επίσης μεταφραστεί στα ελληνικά με τίτλο *Εξαιρετικά δυνατά και απίστευτα κοντά*. Στο βιβλίο, ο εννιάχρονος πρωταγωνιστής έχει στα χέρια του φωτογραφίες ενός άντρα που πέφτει από τον πύργο, τις οποίες φυλάει σε ένα κουτί, και στο τέλος του βιβλίου τις τοποθετεί ανάποδα, ώστε ο άντρας να πετάξει ασφαλής πίσω στο κτίριο. (Keniston και Quinn, 2008)

Άλλα έργα που ασχολούνται με το ίδιο θέμα περιλαμβάνουν το ποίημα της Wislawa Szymborska, *Photograph from September 11* (*Fotografia z 11 Wrzesnia*), που δημοσιεύτηκε στο βιβλίο της *Monologue of a Dog* (2005), στο οποίο περιγράφει τα σώματα που πέφτουν και πως μια φωτογραφία παγώνει το σώμα στον αέρα προσπαθώντας να το σώσει από το θάνατο. Έπειτα, το μυθιστόρημα *Windows on the World* του Frederic Beigbeder (2003), όπου ο πρωταγωνιστής συζητά μαζί με τον

συγγραφέα για την απόφαση των ανθρώπων να πηδήξουν από τα παράθυρα των κτιρίων. Στο βιβλίο *Days of Awe* του Hugh Nissenson (2005), ένας χαρακτήρας μιλάει στο τηλέφωνό με τη σύντροφό του η οποία τον παροτρύνει να πηδήξει «στην αγκαλιά της». Ακόμη, στην νουβέλα του Stephen King, *The Things They Left Behind* (2003), δύο επιζώντες ανακαλύπτουν σε μία εφημερίδα τη φωτογραφία μιας συναδέλφου τους να πηδάει από έναν απ' τους πύργους. Τέλος, στο κόμικ στριπ του Art Spiegelman, *In The Shadow of No Towers* (2004), ο πρωταγωνιστής, που είναι ο ίδιος ο συγγραφέας, απεικονίζεται να πέφτει από τον πύργο σε μια σειρά 5 διαδοχικών εικόνων. (Keniston και Quinn, 2008)

2. Πρωτότυπο κείμενο

Ghosts of New York

Poets and sages like to say that there is clarity in certain death. That a calm resignation settles over the nearly deceased, and they embrace the inevitability of the end of life with dignity and grace.

But there was no clarity for her, no calmness, no life flashing before her eyes in a montage of joys and regrets. There was just pure animal terror, screams torn from her throat as she plummeted toward the ground in the longest ten seconds of her life.

And then there was an explosion of pain.

She remembered flailing at the air, as if she could somehow sink her nails into it and cling there until help arrived. She remembered the crash and pop of the people who were landing mere seconds before her. She remembered a fleeting moment of shame when her dress blew up over her head, exposing her underwear to the crowds gathered below. She remembered the burst of shit and piss as she crashed through the awning just a split second before she hit—

The only people who find clarity in certain death are those who somehow cheat it, those who can reflect back upon the experience and use it to goad them into living a better life.

For the ghosts, there is only terror.

After her first fall, she stood by the roadkill smear that was her body, not recognizing what she was seeing at first, until two more bodies rained down from above, splattering on pavement with a crash of glass and a sickening splat.

Then she knew.

Then the North Tower collapsed.

All around her, people screamed and ran while she stood helplessly by the wreckage of her body. Debris flew through her, burying her corpse, leaving the ghost of her untouched.

And then she fell again.

If anything, it was worse than the first time. Now, it was an echo of a fall, a non-existent body falling from a non-existent building, with all the terror of the original fall—the same flailing, the same flash of embarrassment, the same piss—

The same body-shattering moment of pain at the end.

Days passed, the dust cleared, the debris and bodies were carried away, but still she fell, over and over, sinking through the sky for the same interminably long ten seconds, the pain of impact fresh and raw each and every time.

Between falls, she wondered if she were in hell. She wondered what terrible thing she'd done in life to merit this kind of eternal punishment. But she couldn't remember.

She couldn't remember anything.

No, that wasn't strictly true. In the chest-heaving intervals between falls, she could remember, if she tried, the blistering heat and choking smoke. She remembered mobbing a broken window with a half-dozen other people, gulping in precious lungfuls of clean air. She remembered a floor too hot to stand on, the eerie creak of metal. She remembered a man and a woman dropping past her window, hand in hand. She remembered looking over her shoulder at the impenetrable wall of smoke. She remembered a scream stuck in her throat, a heart that felt like it would burst through her chest, a desperate wish to breathe just once more before she died.

She remembered a split-second decision, legs suddenly unfrozen, propelling her out into the blue September sky.

But before that?

Nothing.

She couldn't even remember what she looked like. She would think back to standing over her body after the initial fall and try to conjure up hair color, skin color, but all she could remember was the pool of red in a sea of glittering glass.

She could see the other ghosts, though. The hundreds of others who still rained from the sky, all still trapped in the same deathly cycle as she was.

She didn't talk to them. They didn't talk to her. They each lived in their own little bubble of pain. They could each only fall, catch their breath, and fall again.

The living couldn't see them. She wondered if they could feel them. They certainly didn't come near them. All around Ground Zero she saw the same dance—the living

weaving around the invisible dead, speeding up their steps to get out of the way of a falling jumper, brushing a hand across their pants legs as matterless gore splattered up from the impact. She wondered if she and her fellow ghosts were why the site had stayed empty for so long. Each year, as people gathered on the site for their memorial, she would hear them talk about bureaucracy, red tape, financial woes, lawsuits, respect for the families of the dead. She didn't believe a word of it. No force on earth could keep Manhattan from putting a building on a prime piece of real estate.

But eventually, build they did.

Between falls, she watched, rapt, as the steel beams climbed into the sky.

Sometimes, she wished she could take in the details of the construction work on the upper floors as she fell. But every time, the animal fear took over right from the start. Every time, it was the same. She was nothing but a frozen moment, repeatedly playing out exactly the same way.

She quickly learned to keep away from the construction workers so they could do their jobs without having to step around her. The other ghosts did the same. They were uniformly polite in their silent suffering.

As the new tower grew, a memorial was constructed where the old ones once stood. She would land next to the waterfalls that poured into the old buildings' footprints, pick herself up, and stare at the water as it flowed down into a churning mist. She tried to find her name among the lists of the dead, but none of the names looked familiar to her. Out of the corners of her eyes, she could see the other ghosts looking for themselves as well. She suspected that none of them had any better luck than she did. She wandered through the museum, looking at the photographs, and finding no images of people jumping from the buildings that day. It was as if they were some shameful taboo. It was as if they had never existed.

The memorial wasn't any comfort to her. It didn't bring her any closer to knowing who she was, or really, who she had been before she died. She was still a ghost. She still fell.

Maybe she could find answers elsewhere.

For a while now, she'd been feeling less stuck to the site. As the new building went up and the memorial and museum were completed, she could feel herself coming loose, bit by bit, but it had never occurred to her to try to leave until just now. How many years had it been? She didn't want to know.

She stepped off the site for the first time in her unlife.

All around her, she could see the other ghosts coming to the same realization as they, too, left the site and started cautiously exploring the world around them.

New York City was in places familiar, in places bewildering.

Had she only been visiting the Twin Towers that day? Was she not a New York City regular? That, she didn't know. She read an ad on the side of a bus and wondered why it said the same thing twice before realizing that half of it was in Korean. She knew Korean? Was this a clue to her past? But then she read the headlines on a Chinese newspaper and a taxi ad in Spanish, and realized that it meant nothing. Everything about her meant nothing.

And then she was falling again.

She took several short jaunts into the neighborhoods around the Towers, always being dragged back to fall from the window that no longer existed to land on the precise bit of pavement that was similarly nonexistent, before deciding to take a more ambitious walk.

That was the day she learned that they weren't alone.

Standing at the base of the Empire State Building, she stifled a scream as she watched a small plane crash into the upper floors. Not again. Not another one. Weren't the Twin Towers enough? A body flew from the gaping hole that had been torn through the side of the building, but no one on the street seemed to notice a thing.

Another ghost, with a ghost of an airplane creating a ghost of a hole in the building.

And then came the rain of jumpers, hitting the pavement or phantom cars in a staccato rhythm of death. No one seemed to notice. They were ghost jumpers, just like her, stuck in the same never-ending cycle.

One woman, lying on the crumpled hood of an old-fashioned limousine, looked positively serene.

She ran across the street to take a closer look, but the woman sat up, staring dumbly at her torn stockings, and moaned, "Oh god, make it stop."

"I can hear you!" she gasped. "Oh my god, I can hear you! Can you hear me? I haven't talked to anyone in so long. This is wonderful!"

The woman just covered her beautifully made-up face and moaned again, a long, keening sound that seemed to come from a place far deeper than her body could hold. "It never ends. It never ends."

“What do you mean? How long have you been falling?”

The woman turned wild eyes to her. “Where did you come from?”

“The Twin Towers.”

“I saw them rise and fall. A new one’s rising, isn’t it?”

She nodded.

“But you’ll fall from the old ones forever. No one’s going to forget you.”

“Forget me? What do you—”

But the words were ripped from her mouth as she found herself back at the North Tower, leaping through the window, and clawing at the air for ten long seconds before hitting bottom again.

She could talk to the dead, just not the Towers’ dead.

But she didn’t like what she’d heard, and wasn’t sure she wanted to hear more.

She walked to the memorial park and stared at the waterfall cascading into the ground where her Tower had once stood. The living wove around her as she stood there, unmoving, not caring for once that she was bothering anyone. She was a sentinel of pain. She saw it on the faces of the people doing their little dances to avoid walking through her. It wasn’t just this memorial that disturbed them, it was those who were left behind.

Why wouldn’t it end?

How did that woman even know?

From the look of her clothes, she’d been jumping for at least half a century.

She looked down and felt the echo of her fall in the movement of the water.

In a way, it was the perfect memorial.

Why was she still here? Wasn’t she supposed to move on? Did she even believe in an afterlife? She couldn’t remember. There was so much she couldn’t remember.

Maybe she hadn’t believed. Maybe that was the problem.

But what was the point in some god punishing her if she didn't remember why she was being punished?

She found an old church nearby, walked through the iron gate, through the front door, and stood facing the altar, waiting to see if she felt anything. But she didn't feel any different here than she did at the Towers, or on her walks. It was just as cold as it was everywhere else, even when she stood in the postcard-perfect beams of sunlight streaming down through the massive windows.

Maybe she needed to pray to actually feel something. But she couldn't find the words. Has she known them in life, or was this yet another wished-for revelation about her past that really meant nothing?

An old man sat on a badly-scuffed bench off to the side of the room, his head bowed in silent prayer, and she sat down as close to him as she dared. If there was a god out there listening to this man's prayer, maybe he'd see her and realize that he'd forgotten to take her when she'd died.

She waited.

And then she was yanked away to fall again.

So that was her answer.

She didn't feel much like walking anymore. The few longer trips she tried showed her a city full of people jumping from or being pushed out of buildings, all still going through the motions for countless years after their deaths. She couldn't deal with them. It was bad enough to be stuck in this endless loop herself, but seeing it played out across the city was just too much.

But some days, she would step off of the site and cross the street, if only to get away just a little bit. She needed to prove to herself that she could still leave if she wanted to. That her eternity wouldn't be completely made up of monotonous terror. She'd sit on the curb, stretching her legs into the street, watching as cabs swerved to avoid hitting her ghostly feet.

When the new tower's skeleton was nearly complete, she had a visitor.

He was young, a teenaged boy, dressed in short pants and a cap, like something out of an old black and white movie. He was soaking wet, both hands clasping the tattered life jacket that was draped around his neck. "You!" he screamed.

She tucked her feet up and stared at him, puzzled. "Where did you come from?"

“The East River. We were almost gone, until you happened.”

At that, she was on her feet. “Almost gone? You mean we can go away?”

“People were forgetting about us. We were finally fading. And then you!” He jabbed a finger at her. “You! You made them start talking about us again! We weren’t the biggest mass death in the city anymore!”

“So if people forget us—”

“I hate you!”

She heard a splash as he was pulled away, a gurgle.

But she didn’t care about that. She knew the answer now. People had to forget them. Then they’d move on.

She stared across the street at the memorial park, and felt her hopes plummet.

That was never going to happen. They were going to be remembered forever.

She crumpled to the ground and beat it with her fists, howling like an animal at the unfairness of it all.

And then she fell again.

And again. And again. And again.

But now, every time she landed, she screamed.

She screamed at the pavement, she screamed at the memorial fountain, she screamed at the visitors, she screamed at the people working on the new tower. She would step off the site, stand in the middle of the sidewalk, and scream at the people walking by. She would stand in the middle of the street and scream at taxis who would swerve and honk at the other drivers as if it were their fault.

She hated them for remembering her. She hated the whole world for making her a repeating memorial of terror.

The boy kept coming back, standing at the periphery, spewing hate at whichever ghost was the closest. And the ghosts would scream back, their voices a chorus of anguish and betrayal.

The site was filled with their screams.

How could anyone not hear them?

That boy—he'd been screaming for...how long? A century?

They'd brought him back. Their deaths had brought him back.

But it wasn't her fault.

She'd had to jump.

It wasn't her fault.

She'd been suffocating. She'd needed air.

She needed air.

She needed it now.

She staggered off of the site, gasping for breath. This time, a woman was waiting for her. She looked young, but with old eyes. Her dress was long and simple, her hair messily pinned up, and there was soot on her pale face.

"Stop it."

"Stop what?"

"Stop screaming."

"I have every damned right to scream."

"You're too loud."

"I don't care! If you had any idea—"

"Of course I have an idea!" the woman shouted back. "We're all jumpers. All of us who are left behind, we're jumpers. Surely you've noticed that by now, or are you stupid?"

"That boy was wet. He didn't jump, he drowned."

"You mean that boy from the Slocum? He jumped into the river. History only makes ghosts out of those who try to fly."

Before either of them could say anything else, woman was snatched away, screaming.

And then she was back in the air, falling, landing.

She screamed her frustration into the air, pounding on the pavement with her fists, and looked up to see the woman from the fire looming over her. “I said stop it!”

“Don’t tell me what to do!”

“We can hear you all the way over at the Triangle building. Everyone can hear you.”

She pushed herself up off of the pavement and snarled, “Good. If they won’t forget us, then they should hear us.” She tried to storm off, but the woman stepped in front of her.

“They can’t hear you,” she said, gesturing at the living. “But we can.”

“Why should I care?”

“Because we’re all we have left. We barely even have ourselves. Can you remember what you look like? What your name was? If you had children? What you did for a living? If you were rich or poor? We’re just pieces of people, not actual people.”

“I know that. Don’t you think I know that?”

“So have a little respect for the rest of us and stop screaming. There’s too many of you. You’re too loud. We just....” The woman looked like she was about to cry. “For the love of God, we just want a little peace.”

She spat out a laugh. “Oh, please. We don’t get to have peace. Whatever the hell we have, it’s the opposite of peace. You’ve been around long enough. You should get that.”

“We’re here until we’re forgotten,” the woman said. “And you and I will never be forgotten. If a pack of girls jumping out of a burning factory could learn to stop screaming, then so can you. Have a little courtesy for your fellow ghosts.”

“I’m going to spend eternity reliving my death. Screaming is the only logical—”

And then she felt the wind tearing by her as she fell, again.

When she hit the ground, she lay there, staring up at the sky, not able to summon the energy to pick herself up.

Why shouldn't she scream? She was a walking beacon of pain, the icy feeling that trailed down someone's spine as they visited her death site. She had every right to scream. She should scream without stopping until the end of time.

But instead, she cried.

She curled onto her side and sobbed until she felt empty, which didn't take long at all. It must have been because there was so little of her left.

She repeated that thought, and rolled over onto her back, letting the sun wash through her insubstantial form as she mulled it over.

There really wasn't very much of her, was there? Like the woman from the fire said, she was just a piece of a person, just the horrific slice of a woman's life as she died. The rest of the woman was who knew where—maybe heaven, maybe hell, maybe reborn into a new body, maybe nothing but worm food.

Wherever the rest of her was, she was missing this part. This death part. The part that lingered here in the shadow of the non-existent Towers.

How wonderful it must be not to be saddled with those last seconds of her life.

She sat up, staring down at the ground that all those years ago had been stained red with her blood. How strange to think that the rest of her could be out there, somewhere, not burdened with this memory.

Maybe her unlife wasn't a curse. Maybe it was history's gift to the woman she once was.

If so, that was a greater gift than anyone could ever know.

She looked over at the shouting boy and the soot-covered woman who was now lecturing another of her fellow Tower jumpers, and wondered if they'd ever had this thought.

Maybe this was the right way to stop the screaming.

She picked herself up, walked over to the memorial, and selected a female name at random from the list. Maybe that was the woman she'd once been. She had a nice name. She hoped she'd been a nice person. She hoped she was having a lovely afterlife.

She looked around the memorial, found a visitor scanning the list of names, and decided that she'd be that woman's sister today.

"It's all right," she told the woman. "Your sister doesn't remember what happened to her. She's at peace."

She reached out to stroke the young woman's hair, and for once, the living didn't flinch away from her.

Out of the corners of her eyes, she saw a couple of her fellow jumpers stop screaming and stare at her with expressions of astonishment.

She smiled back at them.

She hadn't smiled since she'd died.

It felt good.

And then she fell again.

But it was all right. At least, it was once she landed.

Because there was no clarity in death, no dignity. And history didn't fulfill any grand purpose when it plucked jumpers from the sky.

But perhaps there was a purpose to her suffering.

And that was enough.

3. Μετάφρασμα

Φαντάσματα της Νέας Υόρκης

Στους ποιητές και στους σοφούς αρέσει να λένε πως υπάρχει διαύγεια στον βέβαιο θάνατο. Πως μια ήρεμη παραίτηση καταλαγιάζει το σχεδόν άψυχο σώμα και αποδέχεται το αναπόφευκτο τέλος της ζωής του με αξιοπρέπεια και χάρη.

Αλλά για εκείνη δεν υπήρξε καμία διαύγεια, καμία ηρεμία, καμία εικόνα της ζωής της δεν πέρασε μπροστά από τα μάτια της, σαν ταινία από χαρές και λύπες. Υπήρξε μόνο αυθεντικός ζωώδης τρόμος, κραυγές πνιχτές καθώς έπεφτε προς το έδαφος για τα δέκα μεγαλύτερα δευτερόλεπτα της ζωής της.

Και μετά υπήρξε μια έκρηξη πόνου.

Θυμήθηκε να χτυπιέται στον αέρα, σαν να μπορούσε τάχα να χώσει τα νύχια της και να γαντζωθεί εκεί μέχρι να φτάσει η βοήθεια. Θυμήθηκε πως συντρίφθηκαν στο έδαφος τα σώματα των ανθρώπων που προσγειώθηκαν μόλις δευτερόλεπτα πριν από εκείνη. Θυμήθηκε μια φευγαλέα στιγμή ντροπής όταν το φόρεμά της σηκώθηκε, φανερώνοντας στο πλήθος που είχε συγκεντρωθεί από κάτω, το εσώρουχό της. Θυμήθηκε πως τα έκανε πάνω της όταν έπεσε στη τέντα μόλις ένα δευτερόλεπτο πριν συγκρουστεί—

Οι μόνοι άνθρωποι που βρίσκουν διαύγεια στον βέβαιο θάνατο είναι αυτοί που καταφέρνουν να τον ξεγελάσουν, αυτοί που τον χρησιμοποιούν ως κίνητρο για να ζήσουν μια καλύτερη ζωή.

Για τα φαντάσματα, υπάρχει μόνο τρόμος.

Μετά τη πρώτη πτώση, στάθηκε δίπλα στη λίμνη αίματος που ήταν πλέον το σώμα της, αρχικά μη μπορώντας να καταλάβει τι έβλεπε, μέχρι που άλλα δύο σώματα έπεσαν σα βροχή από τον ουρανό, και με έναν εμετικό παφλασμό έβαψαν κόκκινο το πεζοδρόμιο.

Έπειτα κατάλαβε.

Έπειτα ο Βόρειος Πύργος κατέρρευσε.

Γύρω της, άνθρωποι να ουρλιάζουν και να τρέχουν, ενώ εκείνη στεκόταν αβοήθητη δίπλα στα απομεινάρια του σώματός της. Συντρίμια τη διαπερνούσαν, θάβοντας το πτώμα της αλλά αφήνοντας άθικτο το φάντασμά της.

Και μετά έπεσε πάλι.

Αν μη τι άλλο, ήταν χειρότερα από τη πρώτη φορά. Τώρα, ήταν ο απόηχος μιας πτώσης, ένα ανύπαρκτο σώμα να πέφτει από ένα ανύπαρκτο κτίριο, με όλο το τρόπο

της αρχικής πτώσης —το ίδιο χτύπημα στον αέρα, η ίδια αίσθηση ντροπής, το ίδιο κάτουρο—

Ο ίδιος πόνος που τσακίζει το σώμα στο τέλος.

Οι μέρες πέρασαν, η σκόνη καθάρισε, τα συντρίμια και τα σώματα μεταφέρθηκαν μακριά. Εκείνη όμως, έπεφτε ακόμη, ξανά και ξανά, βυθιζόταν στον ουρανό για τα ίδια δέκα ατελείωτα δευτερόλεπτα και ο πόνος της σύγκρουσης αβάσταχτος και φρέσκος κάθε φορά.

Ανάμεσα στις πτώσεις, αναρωτιόταν αν βρισκόταν στη κόλαση. Αναρωτιόταν τι φρικτό πράγμα είχε κάνει στη ζωή της για να αξίζει αυτήν την αιώνια τιμωρία. Αλλά δεν μπορούσε να θυμηθεί.

Δεν μπορούσε να θυμηθεί τίποτα.

Όχι, αυτό δεν ήταν εντελώς αλήθεια. Στα γεμάτα αγωνία διαλείμματα μεταξύ των πτώσεων, μπορούσε να θυμηθεί, με λίγη προσπάθεια, την αφόρητη ζέστη και τον αποπνικτικό καπνό. Θυμήθηκε να στριμώχνεται σε ένα σπασμένο παράθυρο μαζί με άλλους πόσους ανθρώπους και να ρουφά βαθιές ανάσες πολύτιμου καθαρού αέρα. Θυμήθηκε το πάτωμα να ζεματάει και να μην μπορεί σταθεί πουθενά, το ανατριχιαστικό τρίξιμο του μετάλλου. Θυμήθηκε έναν άντρα και μια γυναίκα να πέφτουν από το παράθυρο, χέρι-χέρι. Θυμήθηκε να κοιτάζει πίσω της, το αδιαπέραστο τοίχος καπνού. Θυμήθηκε την κραυγή που δεν έβγαине από το στόμα της, την καρδιά της που ήταν έτοιμη να σπάσει, την απελπισμένη επιθυμία να αναπνεύσει για μία ακόμη φορά προτού πεθάνει.

Θυμήθηκε μια απόφαση δευτερολέπτων, τα πόδια της ξαφνικά ξεπάγωσαν και την ωθούσαν έξω στον μπλε ουρανό του Σεπτεμβρη.

Αλλά πριν από αυτό;

Τίποτα.

Δεν μπορούσε να θυμηθεί ούτε πως έμοιαζε. Ανακαλούσε στη μνήμη της τη φορά που στεκόταν πάνω από το σώμα της μετά την πρώτη πτώση και προσπαθούσε να θυμηθεί το χρώμα των μαλλιών της, του δέρματος της, αλλά το μόνο που μπορούσε να θυμηθεί ήταν το αίμα να ρέει σαν ποτάμι και σπασμένα γυαλιά να λαμπιρίζουν.

Ωστόσο, μπορούσε να δει τα άλλα φαντάσματα. Τους εκατοντάδες ανθρώπους που ακόμη έπεφταν βροχή από τον ουρανό, όλοι παγιδευμένοι στον ίδιο θανάσιμο κύκλο, όπως εκείνη.

Δεν τους μιλούσε και δεν της μιλούσαν. Καθένας ζούσε στην δική του οδυνηρή πραγματικότητα. Μπορούσαν μόνο να πέσουν, να πάρουν μια ανάσα και να πέσουν ξανά.

Οι ζωντανοί δεν μπορούσαν να τους δουν. Αναρωτιόταν αν μπορούσαν να τους αισθανθούν. Σίγουρα πάντως δεν τους πλησίαζαν. Γύρω από το Σημείο Μηδέν έβλεπε συνεχώς τις ίδιες κινήσεις— οι ζωντανοί να περπατούν ανάμεσα στους αόρατους νεκρούς, επιταχύνοντας το βήμα τους για να μην βρεθούν στο δρόμο αυτών που έπεφταν απ' τον ουρανό, σκουπίζοντας με το χέρι το αόρατο αίμα που λέρωνε τα παντελόνια τους. Αναρωτιόταν αν εκείνη και τα υπόλοιπα φαντάσματα ήταν ο λόγος που ο χώρος είχε μείνει άδειος τόσο καιρό. Κάθε χρόνο, άκουγε το πλήθος που μαζευόταν στην επιμνημόσυνη τους δέηση, να συζητά για γραφειοκρατία, χαρτούρα, οικονομικές δυσκολίες, αγωγές, σεβασμό προς τις οικογένειες των νεκρών. Δεν πίστευε ούτε λέξη. Καμία δύναμη στη γη δεν μπορούσε να σταματήσει το Μανχάταν από το να εκμεταλλευτεί ένα τόσο καλό κομμάτι ακίνητης περιουσίας.

Αλλά τελικά έχτισαν.

Ανάμεσα στις πτώσεις, παρακολουθούσε καθηλωμένη, καθώς οι χαλύβδινοι δοκοί σκαρφάλωναν στον ουρανό.

Μερικές φορές ευχόταν να μπορούσε να προσέξει τις λεπτομέρειες των κατασκευαστικών εργασιών στους πάνω ορόφους καθώς έπεφτε. Αλλά κάθε φορά, επικρατούσε ο φόβος από την αρχή. Κάθε φορά ήταν το ίδιο. Δεν ήταν παρά μια παγωμένη στιγμή, που επαναλαμβανόταν ακριβώς με τον ίδιο τρόπο.

Έμαθε γρήγορα να μένει μακριά από τους εργάτες για να μπορούν να κάνουν τη δουλειά τους, χωρίς να μπλέκεται στα πόδια τους. Το ίδιο έκαναν και τα υπόλοιπα φαντάσματα. Τους διακατείχε μια ομοιόμορφη ευγένεια παρά τον βουβό τους πόνο.

Καθώς ο καινούριος πύργος μεγάλωνε, χτίστηκε ένα μνημείο στη θέση των παλιών. Εκείνη, συνέχισε να προσγειώνεται δίπλα στους καταρράκτες που χύνονταν στα αποτυπώματα των παλιών κτιρίων, να σηκώνεται και να κοιτά το νερό που έπεφτε σαν ορμητική ομίχλη. Προσπάθησε να βρει το όνομά της ανάμεσα στα ονόματα των νεκρών αλλά κανένα δεν της ήταν γνώριμο. Κοιτούσε με την άκρη του ματιού της τα άλλα φαντάσματα που αναζητούσαν και αυτά τα ονόματά τους. Υποψιαζόταν πως δεν είχαν καλύτερη τύχη. Περιπλανιόταν στο μουσείο κοιτάζοντας τις φωτογραφίες, χωρίς να βρίσκει εικόνες ανθρώπων από εκείνη τη μέρα να πηδούν από τα κτίρια. Σαν να ήταν κάποιο επαίσχυντο ταμπού. Σαν να μην υπήρξαν ποτέ.

Το μνημείο δεν της προσέφερε καμία παρηγοριά. Δεν τη βοήθησε να μάθει ποια ήταν, ή στην πραγματικότητα, ποια ήταν πριν πεθάνει. Ήταν ακόμη φάντασμα. Ακόμη έπεφτε.

Ίσως να μπορούσε να βρει αλλού απαντήσεις.

Τον τελευταίο καιρό ένιωθε λιγότερο κολλημένη σε εκείνο μέρος. Καθώς το νέο κτίριο ανεγέρθη και το μνημείο και το μουσείο ολοκληρώθηκαν, ένιωθε σιγά-σιγά πιο ελεύθερη, αλλά δεν της είχε περάσει από το μυαλό να φύγει, ποτέ μέχρι τώρα. Πόσα χρόνια είχαν περάσει; Δεν ήθελε να ξέρει.

Έφυγε από το χώρο για πρώτη φορά στη μη-ζωή της.

Γύρω της, έβλεπε τα άλλα φαντάσματα να συνειδητοποιούν το ίδιο πράγμα, καθώς και εκείνα έφυγαν από τον χώρο και άρχισαν να εξερευνούν προσεκτικά τον κόσμο γύρω τους.

Μερικά σημεία της Νέας Υόρκης ήταν γνώριμα, άλλα έμοιαζαν χαοτικά.

Είχε απλά επισκεφτεί τους Δίδυμους Πύργους εκείνη την ημέρα; Δεν σύχναζε στη Νέα Υόρκη; Δεν είχε ιδέα. Διάβασε μια διαφήμιση στο πλάι ενός λεωφορείου και αναρωτήθηκε γιατί έλεγε το ίδιο πράγμα δύο φορές, προτού καταλάβει πως το μισό ήταν γραμμένο στα Κορεάτικα. Ήξερε Κορεάτικα; Αποτελούσε αυτό στοιχείο για το παρελθόν της; Μετά όμως διάβασε τα πρωτοσέλιδα σε μια κινέζικη εφημερίδα και μια διαφήμιση ταξί στα ισπανικά και συνειδητοποίησε πως δεν σήμαινε τίποτα. Οποιοδήποτε στοιχείο δεν είχε σημασία.

Και έπειτα έπεφτε πάλι.

Έκανε αρκετές εξορμήσεις στις γειτονιές γύρω από τους Πύργους, πάντα επιστρέφοντας πίσω για να πέσει από το παράθυρο που πλέον δεν υπήρχε και να προσγειωθεί στο ακριβές κομμάτι του οδοστρώματος που ήταν εξίσου ανύπαρκτο, πριν αποφασίσει να κάνει μια πιο μεγαλεπήβολη βόλτα.

Εκείνη ήταν η μέρα που έμαθε πως δεν ήταν μόνοι.

Καθώς στεκόταν στη βάση του Εμπάιρ Στέιτ Μπίλντινγκ, έπνιξε μια κραυγή όταν είδε ένα μικρό αεροπλάνο να πέφτει στους πάνω ορόφους. Όχι πάλι. Όχι και άλλο. Δεν ήταν αρκετοί οι Δίδυμοι Πύργοι; Ένα σώμα έπεσε από το κενό που δημιουργήθηκε στο πλάι του κτιρίου, αλλά κανείς στο δρόμο δε φάνηκε να το πρόσεξε.

Άλλο ένα φάντασμα, που με το φάντασμα ενός αεροπλάνου δημιούργησε το φάντασμα μιας τρύπας στο κτίριο.

Και έπειτα βροχή από ανθρώπους να πέφτουν και να χτυπούν στο πεζοδρόμιο ή πάνω σε ανύπαρκτα αυτοκίνητα, σε έναν διακεκομμένο ρυθμό θανάτου. Κανείς δεν φάνηκε να το πρόσεξε. Ήταν φαντάσματα, όπως και εκείνη, κολλημένοι στον ίδιο ατέρμονο κύκλο.

Μια γυναίκα, ξαπλωμένη στο διαλυμένο καπό μιας παλιομοδίτικης λιμουζίνας, έμοιαζε απόλυτα ήρεμη.

Διέσχισε το δρόμο τρέχοντας για να πάει πιο κοντά, αλλά η γυναίκα σηκώθηκε, και κοιτάζοντας σιωπηλά το σχισμένο καλτσόν της, αναστέναξε, «Ω Θεέ μου, καν' το να σταματήσει.»

«Μπορώ να σε ακούσω!» είπε έκπληκτη. «Θεέ μου, σε ακούω! Με ακούς; Δεν έχω μιλήσει με κανέναν για τόσο πολύ καιρό. Απίστευτο!»

Η γυναίκα απλά κάλυψε το όμορφα διαμορφωμένο πρόσωπο της και αναστέναξε πάλι, βγάζοντας έναν μακρόσυρτο διαπεραστικό ήχο που έμοιαζε να έρχεται από ένα βαθύτερο μέρος, πέρα από το σώμα της. «Δεν έχει τέλος. Δεν έχει τέλος.»

«Τι εννοείς; Πόσο καιρό πέφτεις;»

Η γυναίκα την αγριοκοίταξε. «Από πού ήρθες;»

«Τους Δίδυμους Πύργους.»

«Τους είδα να χτίζονται και να πέφτουν. Τώρα χτίζεται ένας καινούριος, έτσι;»

Έγνεψε καταφατικά.

«Αλλά θα πέφτεις από τους παλιούς για πάντα. Δεν θα σε ξεχάσουν ποτέ.»

«Να με ξεχάσουν; Τι—»

Οι λέξεις δεν βγήκαν ποτέ από το στόμα της, καθώς βρέθηκε πάλι πίσω στον Βόρειο Πύργο, να πηδάει από το παράθυρο, και να χτυπιέται στον αέρα για δέκα ατελείωτα δευτερόλεπτα προτού συγκρουστεί ξανά με το έδαφος.

Μπορούσε να μιλήσει με τους νεκρούς, απλά όχι με τους νεκρούς των Πύργων.

Δεν της άρεσε όμως αυτό που είχε ακούσει και δεν ήταν σίγουρη πως ήθελε να ακούσει παραπάνω.

Περπάτησε προς το νεκροταφείο και κοίταξε τον καταρράκτη που χυνόταν στο έδαφος, εκεί που κάποτε στεκόταν ο Πύργος της. Οι ζωντανοί ελίσσονταν γύρω της καθώς στεκόταν εκεί, ακίνητη, χωρίς να την νοιάζει για μια φορά αν ενοχλούσε. Ήταν φρουρός του πόνου. Το έβλεπε στα πρόσωπα των ανθρώπων που με τις χορευτικές κινήσεις τους προσπαθούσαν να την αποφύγουν. Δεν ήταν μόνο αυτό το μνημείο που τους ενοχλούσε, ήταν αυτοί που είχαν μείνει πίσω.

Γιατί δεν είχε τέλος;

Πως ήξερε αυτή η γυναίκα;

Από την εμφάνιση των ρούχων της πρέπει να πηδούσε τουλάχιστον για μισό αιώνα.

Κοίταξε κάτω και ένιωσε την ηχώ της πτώσης της στην κίνηση του νερού.

Κατά κάποιο τρόπο ήταν το τέλειο μνημείο.

Γιατί ήταν ακόμη εδώ; Δεν έπρεπε να είχε προχωρήσει; Πίστευε άραγε στην μετά θάνατον ζωή; Δεν μπορούσε να θυμηθεί. Ήταν τόσα πολλά αυτά που δεν μπορούσε να θυμηθεί.

Ίσως να μην πίστευε. Ίσως αυτό να ήταν το πρόβλημα.

Αλλά ποιο το νόημα σε μια θεία τιμωρία εφόσον δεν μπορούσε να θυμηθεί γιατί τιμωρούνταν;

Εκεί κοντά βρήκε μια παλιά εκκλησία. Πέρασε την σιδερένια πύλη, πέρασε τη μπροστινή πόρτα, και στάθηκε απέναντι από τον βωμό, περιμένοντας να δει αν θα νιώσει κάτι. Αλλά δεν ένιωσε κάτι διαφορετικό εδώ απ' ότι ένιωθε στους Πύργους ή στους περιπάτους της. Παντού έκανε το ίδιο κρύο, ακόμη και όταν στεκόταν κάτω από τις αχτίδες του ήλιου που αντικατοπτρίζονταν τέλεια μέσα από τα τεράστια παράθυρα.

Ίσως να έπρεπε να προσευχηθεί για να νιώσει κάτι, αλλά δεν μπορούσε να βρει τα κατάλληλα λόγια. Τα ήξερε στην ζωή της, ή ήταν ακόμη μία ανακάλυψη για το παρελθόν της που δεν είχε καμία σημασία;

Στην άκρη του δωματίου, σε ένα φθαρμένο παγκάκι, καθόταν ένας γέρος, με το κεφάλι του σκυμμένο και προσευχόταν. Κάθισε όσο πιο κοντά του μπορούσε. Αν υπήρχε θεός εκεί έξω που άκουγε τη προσευχή του, ίσως να την έβλεπε και να συνειδητοποιούσε πως είχε ξεχάσει να την πάρει όταν πέθανε.

Και περίμενε.

Και έπειτα βρέθηκε πάλι να πέφτει.

Αυτή ήταν η απάντηση που περίμενε.

Δεν είχε όρεξη πια για περπάτημα. Οι επόμενοι πιο μακρινοί περίπατοι που έκανε της έδειξαν μια πόλη γεμάτη με ανθρώπους να πηδούν ή να τους σπρώχνουν από κτίρια, όλοι να επαναλαμβάνουν τις ίδιες κινήσεις για αμέτρητα χρόνια μετά τον θάνατό τους. Δεν μπορούσε να το διαχειριστεί. Ήταν ήδη επώδυνο που είχε κολλήσει σε αυτόν τον ατελείωτο κύκλο, αλλά να το βλέπει ξανά και ξανά σε όλη την πόλη, αυτό παραπήγαινε.

Μερικές μέρες όμως, έφευγε από τον χώρο, απέναντι στον δρόμο, απλά για να ξεφύγει. Έπρεπε να αποδείξει στον εαυτό της πως ακόμη μπορούσε να φύγει αν το ήθελε. Ότι η αιωνιότητα της δεν θα αποτελούνταν αποκλειστικά από μονότονο τρόμο. Καθόταν στο κράσπεδο, τεντώνοντας τα πόδια της στο δρόμο και παρακολουθούσε καθώς τα αυτοκίνητα έκαναν ελιγμούς για να αποφύγουν τα αόρατα πόδια της.

Όταν ο σκελετός του νέου πύργου ήταν σχεδόν έτοιμος, δέχτηκε μια επίσκεψη.

Ήταν ένας νέος, ένα έφηβο αγόρι, μ' ένα κοντό σορτς και ένα καπέλο, σαν να είχε βγει από παλιά ασπρόμαυρη ταινία. Ήταν μούσκεμα και με τα δυο του χέρια έσφιγγε το κουρελιασμένο σωσίβιο που είχε κρεμασμένο στο λαιμό του. «Εσύ!» ούρλιαξε.

Μάζεψε τα πόδια της και τον κοίταξε απορημένα. «Από πού ήρθες εσύ;»

«Από το Ιστ Ρίβερ. Είχαμε σχεδόν φύγει μέχρι που ήρθατε εσείς.»

Πετάχτηκε όρθια. «Είχατε σχεδόν φύγει; Εννοείς πως μπορούμε να φύγουμε;»

«Οι άνθρωποι είχαν αρχίσει επιτέλους να μας ξεχνούν. Είχαμε αρχίσει να ξεθωιάζουμε. Και μετά εσείς!» Την σκούντηξε με το δάχτυλο. «Εσείς! Εσείς τους κάνατε να μιλούν πάλι για μας! Δεν ήμασταν πια ο μεγαλύτερος μαζικός θάνατος στη πόλη!»

«Δηλαδή αν οι άνθρωποι μας ξεχάσουν—»

«Σε μισώ!»

Άκουσε έναν παφλασμό, καθώς μια αόρατη δύναμη τον τράβηξε μακριά, και μετά τον ήχο των κυμάτων.

Αλλά δεν την ένοιαζε αυτό. Πλέον ήξερε την απάντηση. Έπρεπε να τους ξεχάσουν. Μετά θα προχωρούσαν.

Κοίταξε απέναντι στον δρόμο προς το νεκροταφείο και οι ελπίδες της γκρεμίστηκαν.

Αυτό δεν θα γινόταν ποτέ. Θα τους θυμούνταν για πάντα.

Έπεσε στο έδαφος και άρχισε να το χτυπάει με τις γροθιές της, κραυγάζοντας σαν ζώο γι' αυτή την αδικία.

Και έπειτα έπεσε πάλι.

Και πάλι. Και πάλι. Και πάλι.

Τώρα όμως, κάθε φορά που προσγειωνόταν, ούρλιαζε.

Ούρλιαζε στο πεζοδρόμιο, ούρλιαζε στο σιντριβάνι, ούρλιαζε στους επισκέπτες, ούρλιαζε στους ανθρώπους που δούλευαν στον καινούριο πύργο. Έφευγε από τον χώρο, στεκόταν στη μέση του πεζοδρομίου και ούρλιαζε στους περαστικούς. Στεκόταν στη μέση του δρόμου και ούρλιαζε στα ταξί που έκαναν μανούβρες και κόρναραν στους άλλους οδηγούς λες και έφταιγαν αυτοί.

Τους μισούσε επειδή την θυμούνταν. Μισούσε όλο τον κόσμο που την έκανε μία επαναλαμβανόμενη ανάμνηση τρόμου.

Το αγόρι συνέχισε να έρχεται και να στέκεται εκεί, εκδηλώνοντας το μίσος του σε όποιο φάντασμα τύχαινε να είναι κοντά. Και τα φαντάσματα ούρλιαζαν και αυτά, οι φωνές τους συνονθύλευμα αγωνίας και προδοσίας.

Ο χώρος γέμιζε από τις κραυγές τους.

Πως γινόταν να μην τους ακούει κανείς;

Εκείνο το αγόρι— ούρλιαζε για... πόσο καιρό; Έναν αιώνα;

Τον είχαν φέρει πίσω. Οι θάνατοι τους τον είχαν φέρει πίσω.

Αλλά δεν έφταιγε εκείνη.

Έπρεπε να πηδήξει.

Δεν έφταιγε.

Ασφυκτιούσε. Χρειαζόταν αέρα.

Χρειαζόταν αέρα.

Χρειαζόταν αέρα τώρα.

Έφυγε παραπατώντας από το χώρο, ανασαίνοντας με δυσκολία. Αυτή τη φορά, την περίμενε μια γυναίκα. Έμοιαζε νέα αλλά τα μάτια της ήταν γερασμένα. Φορούσε ένα μακρύ απλό φόρεμα, είχε τα μαλλιά της πιασμένα πάνω πρόχειρα και το χλωμό της πρόσωπο ήταν καλυμμένο με στάχτη.

«Σταμάτα.»

«Τι να σταματήσω;»

«Σταμάτα να φωνάζεις.»

«Έχω κάθε αναθεματισμένο δικαίωμα να φωνάζω.»

«Κάνεις πολύ φασαρία.»

«Δεν με νοιάζει! Αν είχες ιδέα—»

«Φυσικά και έχω ιδέα!» Φώναξε η γυναίκα. «Όλοι εμείς πηδήσαμε. Όσοι έχουν μείνει πίσω είναι αυτοί που επέλεξαν να πηδήξουν. Θα το έχεις προσέξει αυτό μέχρι τώρα, ή είσαι ηλίθια;»

«Εκείνο το αγόρι ήταν μούσκεμα. Δεν πηδήξε, πνίγηκε.»

«Εννοείς το αγόρι από το πλοίο General Slocum; Πήδηξε στο ποτάμι. Η ιστορία κάνει φαντάσματα μόνο αυτούς που προσπαθούν να πετάξουν.»

Πριν προλάβουν να πουν οτιδήποτε άλλο, μια αόρατη δύναμη άρπαξε τη γυναίκα μακριά, ενώ εκείνη ούρλιαζε.

Και μετά και η ίδια βρέθηκε πάλι στον αέρα να πέφτει και να προσγειώνεται.

Ούρλιαζε αγανακτισμένη καθώς βρισκόταν στον αέρα, πέφτοντας στο πεζοδρόμιο με τις γροθιές της. Κοίταξε ψηλά και είδε τη γυναίκα από τη φωτιά να στέκεται από πάνω της. «Είπα σταμάτα!»

«Μη μου λες τι να κάνω!»

«Σε ακούμε μέχρι το εργοστάσιο Triangle Shirtwaist. Όλοι μπορούν να σε ακούσουν.»

Σηκώθηκε από το πεζοδρόμιο και γρύλισε, «Ωραία. Εφόσον δεν μας ξεχνούν, τότε ας μας ακούνε.» Πήγε να φύγει αλλά η γυναίκα στάθηκε μπροστά της.

«Αυτοί δεν μπορούν να σε ακούσουν,» είπε, δείχνοντας τους ζωντανούς. «Αλλά εμείς μπορούμε.»

«Γιατί να με νοιάζει;»

«Επειδή εμείς είμαστε ότι μας έχει απομείνει. Μετά βίας έχουμε τους εαυτούς μας. Μπορείς να θυμηθείς πως μοιάζεις; Ποιο ήταν το όνομά σου; Αν είχες παιδιά; Τι δουλειά έκανες; Αν ήσουν πλούσια ή φτωχή; Είμαστε απλώς κομμάτια ανθρώπων, όχι πραγματικοί άνθρωποι.»

«Το ξέρω. Νομίζεις πως δεν το ξέρω;»

«Επομένως δείξε λίγο σεβασμό για τους υπόλοιπους και σταμάτα να ουρλιάζεις. Είστε πάρα πολλοί. Κάνετε πολύ φασαρία. Εμείς απλά...» Η γυναίκα ήταν έτοιμη να κλάψει. «Για όνομα του Θεού, θέλουμε απλά λίγη ηρεμία.»

Ξέσπασε σε γέλια. «Δεν καταλαβαίνεις; Δεν θα έχουμε ποτέ ηρεμία. Ότι στην ευχή και αν είναι αυτό που έχουμε, μόνο ηρεμία δεν είναι. Είσαι αρκετό καιρό εδώ, θα έπρεπε να ξέρεις.»

«Είμαστε εδώ μέχρι να μας ξεχάσουν,» είπε η γυναίκα. «Εσύ και εγώ δεν θα ξεχαστούμε ποτέ. Αν ένα μάτσο κορίτσια που πηδούν από ένα φλεγόμενο εργοστάσιο κατάφεραν να σταματήσουν να φωνάζουν, τότε μπορείς και εσύ. Δείξε λίγη ευγένεια προς τα υπόλοιπα φαντάσματα.»

«Θα περάσω μια αιωνιότητα να αναβιώνω συνεχώς τον θάνατό μου. Το να ουρλιάζω είναι το μόνο λογικό—»

Και μετά ένιωσε τον αέρα να σκίζεται στα δύο καθώς έπεφτε, ξανά.

Όταν έπιασε έδαφος, έμεινε εκεί ξαπλωμένη να κοιτάζει τον ουρανό, χωρίς να μπορεί να βρει τη δύναμη να σηκωθεί.

Γιατί να μην ουρλιάζει; Ήταν ένας κινούμενος φάρος πόνου, το αίσθημα ανατριχίλας που ένιωθε κανείς σε όλο του το σώμα καθώς πλησίαζε τον τόπο του θανάτου της. Είχε κάθε δικαίωμα να ουρλιάζει. Θα ούρλιαζε ασταμάτητα μέχρι το τέλος του κόσμου.

Αντ' αυτού, έκλαψε.

Κουλουριάστηκε στο πλάι και σπάραξε στο κλάμα μέχρι που ένιωσε άδεια, πράγμα που δεν άργησε να γίνει.

Ίσως επειδή είχε απομείνει πολύ λίγο από αυτό που ήταν.

Επανάλαβε αυτή τη σκέψη και γύρισε ανάσκελα, αφήνοντας τον ήλιο να λούσει την άυλη μορφή της καθώς το αναλογιζόταν.

Όντως, δεν είχε απομείνει πολύ από αυτήν. Όπως είχε η γυναίκα από την φωτιά, ήταν απλά ένα κομμάτι ανθρώπου, μόνο το φρικιαστικό κομμάτι από τη ζωή μιας γυναίκας τη στιγμή που πέθανε. Το υπόλοιπο της γυναίκας ήταν, ποιος ξέρει που— ίσως στον παράδεισο, ίσως στην κόλαση, ίσως να γεννήθηκε ξανά σε ένα καινούριο σώμα, ίσως να έγινε απλά τροφή για τα σκουλήκια.

Όπου και αν ήταν η υπόλοιπη, της έλειπε αυτό το κομμάτι. Το κομμάτι του θανάτου. Το κομμάτι που παρέμεινε εδώ στη σκιά των ανύπαρκτων Πύργων.

Πόσο όμορφα πρέπει να είναι να μην έχει φορτωθεί αυτά τα τελευταία δευτερόλεπτα της ζωής της.

Σηκώθηκε και κοίταξε κάτω το έδαφος που τόσα χρόνια πριν είχε βαφτεί κόκκινο από το αίμα της. Πόσο παράξενο να πιστεύει πως ο υπόλοιπος εαυτός της θα μπορούσε να είναι εκεί έξω, κάπου, χωρίς να την βαραίνει αυτή η ανάμνηση.

Ίσως η μη-ζωή της να μην ήταν κατάρρα. Ίσως να ήταν ένα δώρο της ιστορίας προς τη γυναίκα που ήταν κάποτε.

Και αυτό ήταν το καλύτερο δώρο που θα μπορούσε να έχει ποτέ κανείς.

Έριξε μια ματιά στο αγόρι που φώναζε και στη γυναίκα που ήταν καλυμμένη με στάχτη, που τώρα επέπληττε ένα άλλο φάντασμα από τους Πύργους, και αναρωτήθηκε αν είχαν κάνει ποτέ αυτή τη σκέψη.

Ίσως αυτός να ήταν ο σωστός τρόπος για να σταματήσει τα ουρλιαχτά.

Σηκώθηκε, περπάτησε προς το μνημείο, και επέλεξε τυχαία ένα γυναικείο όνομα από τη λίστα. Ίσως αυτή να ήταν η γυναίκα που ήταν κάποτε. Είχε ένα όμορφο όνομα. Ήλπιζε να ήταν καλός άνθρωπος. Ήλπιζε να είχε μια ευτυχισμένη μετά θάνατον ζωή.

Κοίταξε γύρω από το μνημείο, βρήκε έναν επισκέπτη να ψάχνει στη λίστα των ονομάτων και αποφάσισε πως θα ήταν η αδερφή αυτής της γυναίκας για σήμερα.

«Μη στεναχωριέσαι,» είπε στη γυναίκα. «Η αδερφή σου δεν θυμάται τι της συνέβη. Βρίσκεται σε ειρήνη.»

Απλωσε το χέρι της να χαϊδέψει τα μαλλιά της νεαρής κοπέλας, και για μια φορά, η ζωντανή δεν τινάχτηκε μακριά της.

Από τις γωνίες των ματιών της, είδε μερικά από τα φαντάσματα να σταματούν να ουρλιάζουν και να την κοιτούν έκπληκτοι.

Τους χαμογέλασε.

Δεν είχε ξαναχαμογελάσει από τότε που πέθανε.

Ένιωθε καλά.

Και μετά έπεσε πάλι.

Αλλά δεν την πείραζε. Τουλάχιστον, προσγειώθηκε.

Επειδή στον θάνατο δεν υπήρχε διαύγεια, δεν υπήρχε αξιοπρέπεια. Και η ιστορία δεν εκπλήρωσε κάποιο μεγάλο σκοπό ρίχνοντας ανθρώπους απ' τον ουρανό.

Αλλά ίσως να υπήρχε λόγος για τον πόνο της.

Και αυτό ήταν αρκετό.

4. Ανάλυση πρωτοτύπου

Το πρωτότυπο κείμενο με τίτλο *Ghosts of New York* αποτελεί διήγημα φαντασίας της Jennifer Pelland. Η ιστορία περιστρέφεται γύρω από την τραγωδία των Δίδυμων Πύργων και ιδιαίτερα την τύχη των θυμάτων που επέλεξαν να μην χαθούν στη φωτιά ή στα συντρίμια των πύργων και πήδηξαν στο κενό. Ως φαντάσματα πλέον αναγκάζονται να ζουν την τρομακτική ελεύθερη πτώση και την σύγκρουση ξανά και ξανά.

Με βάση τα κειμενικά είδη που ορίζει η Reiss (2014: 182) το κείμενο είναι εκφραστικό, διότι είναι διήγημα και επομένως αποτελεί λογοτεχνικό κείμενο. Δηλαδή επιτελεί εκφραστική λειτουργία καθώς η συγγραφέας χρησιμοποιεί την αισθητική διάσταση της γλώσσας για να περάσει το μήνυμά της στον αναγνώστη. Το κείμενο αποτελεί μέσο έκφρασης της συγγραφέως καθώς η ίδια αλλά και το μήνυμά της βρίσκονται στο επίκεντρο ενώ το κείμενο είναι εστιασμένο στη μορφή.

Επιπροσθέτως, η Nord (1997: 41-2) στο μοντέλο της περί εκφραστικής λειτουργίας του κειμένου, προχωράει λίγο παραπέρα λέγοντας πως η λειτουργία αυτή αφορά στη στάση του συγγραφέα απέναντι στα αντικείμενα και τα φαινόμενα του κόσμου. Οι απόψεις του συγγραφέα για όσα αναφέρονται στο κείμενο βασίζονται σε ένα σύστημα αξιών που θεωρείται πως είναι κοινό για τον ίδιο αλλά και για τους αναγνώστες. Εφόσον όμως τα συστήματα αξιών εξαρτώνται από τις πολιτισμικές νόρμες και παραδόσεις, ενδέχεται το σύστημα αξιών του συγγραφέα να διαφέρει από αυτό του αναγνώστη που διαβάζει το μετάφρασμα. Αυτό λοιπόν σημαίνει πως η εκφραστική λειτουργία του πρωτοτύπου πρέπει να ερμηνευθεί με βάση το σύστημα αξιών της κουλτούρας αφίξεως κατά τη μεταφραστική διαδικασία.

Επιπλέον, με βάση το διαχωρισμό που κάνει η Nord (1997: 47-50) ανάμεσα σε τεκμηριωτική και εργαλειακή μετάφραση, είναι σαφές πως το είδος μετάφρασης που πρέπει να χρησιμοποιηθεί σε αυτή τη περίπτωση είναι η τεκμηριωτική. Και αυτό επειδή, το ευρύτερο σκηνικό της ιστορίας, ο χρόνος και ο τόπος, θα διατηρηθούν ως έχουν, προσανατολισμένα δηλαδή στη κουλτούρα αφετηρίας. Γεγονός που ενδεχομένως να δημιουργήσει μια αίσθηση απόστασης στον αναγνώστη οπότε και μιλάμε για «εξωτικίζουσα μετάφραση». Σε αυτή τη περίπτωση, το μετάφρασμα το οποίο διατηρεί αναφορές από τη κουλτούρα αφετηρίας, επιτρέπει στον αναγνώστη να έρθει σε επαφή με τη κουλτούρα αυτή, έχοντας όμως επίγνωση του ότι διαβάζει μία μετάφραση. Έτσι, το μετάφρασμα λειτουργεί ως τεκμήριο της επικοινωνίας ανάμεσα στην συγγραφέα και τους αναγνώστες μέσω του πρωτοτύπου κειμένου.

Προτού προβούμε σε ανάλυση του κειμένου αφετηρίας, οφείλουμε να αναλύσουμε τη μεταφραστική εντολή που θα καθορίζει τους όρους υπό τους οποίους το μετάφρασμα θα επιτελέσει την κειμενική του λειτουργία (Nord 1997: 59-60). Ο μεταφραστής πρέπει να συγκρίνει τα φυσιογνωμικά στοιχεία του κειμένου αφίξεως και του κειμένου αφετηρίας και να διαπιστώσει που αυτά αποκλίνουν. Η

μεταφραστική εντολή σύμφωνα με τη Nord πρέπει να περιλαμβάνει: τις επιδιωκόμενες κειμενικές λειτουργίες, τους δέκτες, το χρόνο και το τόπο πρόσληψης του κειμένου, το μέσο μετάδοσης αλλά και το κίνητρο για τη παραγωγή και τη μετάφραση του κειμένου.

Όπως έχει ήδη αναφερθεί, το μετάφρασμα πρέπει να διατηρήσει την εκφραστική λειτουργία του κειμένου, κατά το πρωτότυπο. Δέκτες του κειμένου αφετηρίας μπορεί να είναι οποιοιδήποτε ομιλητές της αγγλικής γλώσσας ενώ του κειμένου αφίξεως ομιλητές της ελληνικής γλώσσας. Όσον αφορά τον χώρο και το χρόνο πρόσληψης του κειμένου και το μέσο, το κείμενο αφετηρίας εκδόθηκε αρχικά ως μέρος ανθολογίας στις ΗΠΑ το 2010, ενώ δημοσιεύτηκε σε ηλεκτρονικό περιοδικό το 2011. Το κείμενο αφίξεως ενδεχομένως να δημοσιευτεί μέσα στον επόμενο χρόνο αντίστοιχα ως μέρος μιας ανθολογίας είτε ως ανεξάρτητη ιστορία σε κάποιο ανάλογο ελληνικό ηλεκτρονικό περιοδικό. Το μέσο παραμένει το ίδιο ενώ η χρονική διαφορά δεν έχει μεγάλη σημασία. Επιπλέον, η λογοτεχνική φύση του κειμένου καθιστά δύσκολο το να αποσαφηνιστεί ποιο είναι το κίνητρο που οδήγησε την συγγραφέα στην λογοτεχνική δημιουργία. Αναλόγως ποικίλλουν και τα κίνητρα του μεταφραστή. Συνοψίζοντας, οι διαφορές στα χαρακτηριστικά των κειμένων αφετηρίας και αφίξεως έγκεινται στους δέκτες. Πέρα όμως από τη χρήση διαφορετικών γλωσσών, υπάρχουν αρκετές πολιτιστικές διαφορές, τις οποίες ο μεταφραστής πρέπει να λάβει υπόψη του κατά τη μεταφραστική διαδικασία.

Όσον αφορά το κείμενο, καταρχήν, αποτελεί διήγημα λόγω της σύντομής του έκτασης και της πλοκής του που εκτυλίσσεται στα πλαίσια ενός επεισοδίου, το επαναλαμβανόμενο μαρτύριο δηλαδή που αναγκάζονται τα φαντάσματα να ζουν μετά τον θάνατό τους. Εμπεριέχει αρκετούς χαρακτήρες ενώ η πλοκή του εκτείνεται σε μια μεγάλη χρονική περίοδο για την οποία ο αναγνώστης δεν μαθαίνει ποτέ τα σαφή όρια. Η αφήγηση ξεκινάει «in media res» δηλαδή από ένα κεντρικό επεισόδιο και όχι με βάση τη χρονική σειρά των γεγονότων, χωρίς να πληροφορούμαστε τίποτα σχετικά με το χρόνο, το χώρο ή τα πρόσωπα που παίρνουν μέρος στην ιστορία. (Δημητρούλια και Κεντρωτής, 2015)

Το διήγημα διαδραματίζεται στη Νέα Υόρκη και συγκεκριμένα στο σημείο όπου έπεσαν οι Δίδυμοι Πύργοι μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις στις 11 Σεπτεμβρίου του 2001. Η ιστορία εκτυλίσσεται μετά τη πτώση των Δίδυμων Πύργων και για αρκετά χρόνια έπειτα. Επιπλέον, ο αφηγητής μένει αμέτοχος στα γεγονότα και αφηγείται την ιστορία σε τρίτο πρόσωπο, ενώ κεντρικός χαρακτήρας είναι μία γυναίκα για την οποία ο αναγνώστης δεν μαθαίνει καμία πληροφορία καθ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας.

Η γλώσσα που χρησιμοποιεί η συγγραφέας χαρακτηρίζεται από απλότητα και λιτότητα χωρίς όμως να λείπει το λογοτεχνικό ύφος. Σε αρκετά σημεία του κειμένου η συγγραφέας χρησιμοποιεί ένα πιο γλαφυρό και ζωντανό ύφος, εντάσσοντας στο κείμενο διαλόγους, ρητορικές ερωτήσεις και σχήματα λόγου, όπως μεταφορές, παρομοιώσεις, εικόνες και επαναλήψεις. Επιπλέον, σε μερικά σημεία γίνεται χρήση

ειρωνείας αλλά και υβριστικών λέξεων, που δηλώνουν την αγανάκτηση της πρωταγωνίστριας.

Κατά τον Μπαμπινιώτη (1998: 68) λογοτεχνικό ύφος είναι:

Η συνειδητή επιλογή ορισμένων επαναλαμβανόμενων, κατά κανόνα, δομικών σχημάτων, που απαρτίζουν ένα ιδιαίτερο γλωσσικό σύστημα, μια «ποιητική γραμματική». Το σύστημα αυτό χαρακτηρίζεται κυρίως από έμφαση στη μορφή (έναντι του περιεχομένου) και στη συγκινησιακή/βιωματική πλευρά της γλώσσας (αντί στη λογική της έκφραση). Η όλη οργάνωση του ύφους υπηρετεί συγκεκριμένες προϋποθέσεις.

Όπου ως ποιητική γραμματική νοείται το γλωσσικό σύστημα που αποτελεί το προσωπικό ύφος του λογοτέχνη, δηλαδή οι αποκλίσεις από τον κανονικό λόγο που μπορεί να είναι οποιοδήποτε στοιχείο του κειμένου.

Η συγγραφέας χρησιμοποιεί λέξεις συναισθηματικά φορτισμένες, αξιοποιώντας κατάλληλα την βιωματική πλευρά της γλώσσας προκειμένου να προκαλέσει έντονα συναισθήματα στους αναγνώστες. Ο λόγος σε πολλά σημεία γίνεται κοφτός με τη χρήση σύντομων προτάσεων. Ακόμη, δίνει ιδιαίτερη έμφαση στη μορφή του κειμένου της, καθώς δεν διατηρεί τη συνηθισμένη μορφή των παραγράφων και σε πολλά σημεία μία μόνο περίοδος αποτελεί μία παράγραφο. Τέλος, η χρήση των σημείων στίξης είναι αξιοσημείωτη, καθώς η συγγραφέας χρησιμοποιεί παύλες σε αρκετά σημεία, κόβοντας απότομα τη ροή του λόγου.

Τα υφολογικά στοιχεία ενός κειμένου αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της λογοτεχνικής μετάφρασης, προκειμένου να μεταφερθεί το εννοιολογικό περιεχόμενο του πρωτοτύπου στη κουλτούρα-στόχο. Επομένως, ο μεταφραστής οφείλει να αναγνωρίσει τα υφολογικά στοιχεία του πρωτοτύπου και έπειτα να τα ανασυστήσει στο μετάφρασμά του. (Δημητρούλια και Κεντρωτής, 2015)

Όσον αφορά το ύφος στη μετάφραση, η Baker (2000: 245) περιγράφει το ύφος ως «γλωσσικό αποτύπωμα» του μεταφραστή που περιλαμβάνει την επιλογή του για το τι θα μεταφράσει, τις στρατηγικές που θα ακολουθήσει και την χρήση της γλώσσας που τον διακρίνει από άλλους μεταφραστές. Επιπλέον, η Saldanha (2005: 54) φτάνει στο συμπέρασμα πως ο μεταφραστής διαθέτει δικό του προσωπικό ύφος, το οποίο είναι εμφανές μέσα από το σύνολο των μεταφράσεων που έχει πραγματοποιήσει, είτε αφορά ένα μόνο συγκεκριμένο κείμενο αφετηρίας. Το ύφος αυτό αντανακλάται στις υφολογικές επιλογές που κάνει, μέσω των στρατηγικών που ακολουθεί.

5. Μεταφραστικά προβλήματα

Στη συνέχεια θα αναλυθούν οι δυσκολίες που παρουσιάστηκαν κατά τη μεταφραστική διαδικασία και πως αυτές αντιμετωπίστηκαν. Αναφέρονται προβλήματα που παρουσιάζουν κάποιο ενδιαφέρον από μεταφραστική σκοπιά, με σκοπό πιο πολύ να δικαιολογηθούν ορισμένες επιλογές.

Η λέξη «jumper»

Στο κείμενο συναντάται ο πολύσημος όρος «jumper» που στα ελληνικά μπορεί να αποδοθεί με βάση το Oxford English-Greek Dictionary ως «φανέλα», «μπλούζα», «πουλόβερ» ή «άλτης». Στο αγγλοελληνικό ηλεκτρονικό λεξικό WordReference.com μεταφράζεται επιπλέον ως «φόρεμα σαλοπέτα», «αθλητής/ αθλήτρια άλματος» και όταν συναντάται σε πληθυντικό αριθμό ως «καλώδια μπαταρίας» ή «καλώδια εκκίνησης μπαταρίας». Το μονόγλωσσο αγγλικό λεξικό Collins δίνει και άλλες ερμηνείες της λέξης, μεταξύ των οποίων βρίσκεται η απόδοση: «a person, animal, or thing that jumps» η οποία ουσιαστικά αποδίδει το νόημα της λέξης «jumper» όπως ακριβώς χρησιμοποιείται στο κείμενο. Στην ελληνική γλώσσα, ωστόσο, δεν υπάρχει κάποιο αντίστοιχο ουσιαστικό που να αποδίδει αυτό το νόημα, δηλαδή «ένα άτομο, ζώο, ή πράγμα που πηδάει».

Με βάση τις τεχνικές που προτείνουν οι Vinay και Darbelnet, (στο Munday, 2004: 100-4) για την απόδοση του όρου «jumper» επιλέχθηκε η τεχνική της «μετατόπισης» δηλαδή η μεταβολή από ένα μέρος του λόγου σε ένα άλλο χωρίς να αλλάξει το νόημα. Επομένως, στο μετάφρασμα ο όρος αποδίδεται ως αυτός που πηδάει ή πέφτει ανάλογα το συγκείμενο. Δηλαδή από ουσιαστικό μεταβάλλεται σε ρήμα. Για παράδειγμα:

- to get out of the way of a falling jumper (σ. 10) -> για να μην βρεθούν στο δρόμο αυτών που έπεφταν απ' τον ουρανό (σ. 21)
- All of us who are left behind, we're jumpers (σ. 15) -> Όσοι έχουν μείνει πίσω είναι αυτοί που επέλεξαν να πηδήξουν (σ. 26)

Σε άλλη περίπτωση, η λέξη «jumpers» αντικαταστάθηκε από τη λέξη «φάντασμα» για συντομία, εφόσον δεν αλλάζει το νόημα της πρότασης:

- another of her fellow Tower jumpers (σ. 17) -> ένα άλλο φάντασμα από τους Πύργους (σ. 28)

Εντωμεταξύ η λέξη «jumpers» χρησιμοποιείται ως αναφορά στους νεκρούς των Δίδυμων Πύργων που επέλεξαν να πηδήξουν από τα κτίρια αντί να περιμένουν να πεθάνουν, το θέμα εξάλλου το οποίο πραγματεύεται ολόκληρο το κείμενο. Όπως έχει δηλώσει και η ίδια η συγγραφέας σε συνέντευξή της, επέλεξε να γράψει μια ιστορία που θα αφορά μόνο αυτούς τους νεκρούς καθώς βρίσκει πολύ γενναία την απόφαση

τους να πηδήξουν, καθορίζοντας οι ίδιοι τον τρόπο που θα πεθάνουν. Το διήγημα γράφτηκε με αφορμή το άρθρο του Tom Junod, *The falling man*, στο οποίο εξηγεί την αρνητική χροιά που έχει η λέξη «jumper» και πως αποφεύγουν να χαρακτηρίζουν έτσι τους νεκρούς εκείνης της μέρας. Πολλοί είναι αυτοί που αναφέρουν για τους νεκρούς πως δεν πηδήξαν αλλά τους έσπρωξαν ή αναγκάστηκαν να πέσουν. Αυτό μας οδηγεί να δούμε τη λέξη αυτή υπό ένα νέο πρίσμα, καθώς η συγγραφέας αφηγά την κοινή γνώμη και επιλέγει να χρησιμοποιήσει τη λέξη αυτή και αρκετές φορές μάλιστα. Δυστυχώς η σημασία αυτή που αποκτά η λέξη «jumper» δεν μπορεί να αποδοθεί κάπως στο μετάφρασμα, διότι αφορά αποκλειστικά και μόνο την κουλτούρα-πηγή. Ωστόσο, γίνεται προσπάθεια να αναπληρωθεί η απώλεια αυτή σε άλλα σημεία του μεταφράσματος, όπου αυτό είναι δυνατό.

Σχήματα λόγου

Όπως προαναφέρθηκε, στο διήγημα υπάρχουν πολλά σχήματα λόγου τα οποία αποτελούν τα δομικά σχήματα που απαρτίζουν το λογοτεχνικό ύφος της συγγραφέως. Ξεχωρίζει η χρήση μεταφορών, παρομοιώσεων και εικόνων που προσδίδουν ζωντάνια και παραστατικότητα στο κείμενο αλλά λειτουργούν και ως φορείς συναισθημάτων καθώς μεταφέρουν τη συγκινησιακή φόρτιση της δημιουργού στον αναγνώστη. Επομένως, κατά τη μετάφραση, ο μεταφραστής οφείλει να αναγνωρίσει αυτές τις γλωσσικές αποκλίσεις και να τις αποδώσει λαμβάνοντας υπόψη του τη μεταφορική χρήση της γλώσσας αφετηρίας αλλά και της γλώσσας αφίξεως.

Πιο συγκεκριμένα, όσον αφορά τις μεταφορές, η πιο διαδεδομένη τακτική που χρησιμοποιείται κατά τη μετάφραση τους είναι αυτή της ισοδυναμίας, που προτείνουν οι Vinay και Darbelnet (στο Δημητρούλια και Κεντρωτής, 2015) σε περιπτώσεις που δύο γλώσσες περιγράφουν την ίδια κατάσταση με διαφορετικά εκφραστικά μέσα. Η τεχνική της ισοδυναμίας επιτρέπει την ανασύσταση μιας μεταφοράς στη γλώσσα αφίξεως διατηρώντας την ίδια λειτουργία αλλά με μορφή προσαρμοσμένη είτε στη γλώσσα αφίξεως, είτε στη κουλτούρα υποδοχής ή και στα δύο.

Παρατίθενται ενδεικτικά μερικά από τα σχήματα λόγου που παρουσίασαν δυσκολίες κατά τη μετάφρασή τους και πως αντιμετωπίστηκαν:

- she stood by the roadkill smear that was her body (σ. 8) -> στάθηκε δίπλα στη λίμνη αίματος που ήταν πλέον το σώμα της (σ. 19)

Η φράση αυτή αποτελεί παρομοίωση καθώς το σώμα της γυναίκας συγκρίνεται με τα σώματα σκοτωμένων ζώων. Δεν υπάρχει αντίστοιχος όρος για τη λέξη «roadkill» στα ελληνικά, ωστόσο με βάση το λεξικό WordReference.com αποδίδεται περιφραστικά ως «ζώα που σκοτώθηκαν από διερχόμενα οχήματα». Για οικονομία χώρου, έγινε προσπάθεια να δημιουργηθεί μία εξίσου έντονη εικόνα- «λίμνη αίματος»- χάνοντας όμως το στοιχείο της παρομοίωσης.

- until two more bodies rained down from above, splattering on pavement with a crash of glass and a sickening splat. (σ. 8) -> μέχρι που άλλα δύο σώματα έπεσαν σα βροχή από τον ουρανό, και με έναν εμετικό παφλασμό έβαψαν κόκκινο το πεζοδρόμιο. (σ. 19)

Πρόκειται για άλλη μία πολύ έντονη εικόνα που περιέχει πολλές μεταφορές αλλά και ήχο. Καθώς αποδείχθηκε αρκετά δύσκολο να ανασυσταθούν όλες οι μεταφορές στο μετάφρασμα, κρίθηκε προτιμότερο να δημιουργηθεί μια εικόνα που θα περιγράφει την ίδια κατάσταση, συμπεριλαμβάνοντας και ένα παρόμοιο ηχητικό αποτέλεσμα, ενώ μερικά σημεία παραλήφθηκαν.

Τοπωνύμια

Τα κύρια ονόματα αποτελούν πολιτισμικό στοιχείο για μία γλώσσα και ορισμένες φορές θέτουν προβλήματα στους μεταφραστές καθώς πρέπει να λαμβάνεται υπόψη η ιστορικότητα τους και το τι ισχύει σχετικά με τη μετάφραση τους σε κάθε εποχή. Ο Newmark (στο Δημητρούλια και Κεντρωτής, 2015) προτείνει τρεις κατηγορίες ονομάτων, τα ανθρωπωνύμια, τα τοπωνύμια και τα ονόματα πραγμάτων και αναφέρει πως η πιο συνηθισμένη πρακτική όσον αφορά τη μετάφρασή τους είναι ο μεταγραμματισμός.

Στο πρωτότυπο κείμενο συναντώνται κυρίως τοπωνύμια και η πλειοψηφία τους δεν αποτελεί δυσκολία καθώς πρόκειται για καθιερωμένα τοπωνύμια, όπως «Νέα Υόρκη» ή «Μανχάταν». Ωστόσο, υπάρχουν και τοπωνύμια για τα οποία δεν έχει καθοριστεί μία συγκεκριμένη μετάφραση και συναντώνται με διάφορους τρόπους στο διαδίκτυο, όπως «Empire State Building» και «East River» που αποδόθηκαν με μεταγραμματισμό ως «Εμπάιρ Στέιτ Μπίλντινγκ» και «Ιστ Ρίβερ» διότι αυτοί οι τύποι χρησιμοποιούνται πιο συχνά.

Ακόμη, σ' ένα σημείο του κειμένου γίνεται αναφορά στο «Slocum» (σ. 15), ένα επιβατηγό πλοίο που ναυάγησε στη Νέα Υόρκη το 1904. Ο Έλληνας αναγνώστης ενδεχομένως να μην γνωρίζει αυτή τη πληροφορία οπότε και κρίθηκε χρήσιμο στην ελληνική μετάφραση να αποδοθεί ως «το πλοίο General Slocum» (σ. 26). Τέλος, το ίδιο συμβαίνει και με την αναφορά στο «Triangle building» (σ. 16), ένα εργοστάσιο παραγωγής ενδυμάτων στη Νέα Υόρκη, στο οποίο ξέσπασε φωτιά το 1911, που αποδόθηκε στο μετάφρασμα ως «το εργοστάσιο Triangle Shirtwaist» (σ. 27).

Λεξιλόγιο

Επιπροσθέτως, στο κείμενο υπάρχουν ορισμένες λέξεις ή φράσεις, η μετάφραση των οποίων κατέστη δύσκολη. Για παράδειγμα η συγγραφέας χρησιμοποιεί σε δύο σημεία του κειμένου τη λέξη «unlife» (σ. 10, 17) η οποία δεν αποτελεί δόκιμο όρο και επομένως δεν υπάρχει αντίστοιχη μετάφραση στην ελληνική γλώσσα. Το λεξικό Wictionary δίνει τον εξής ορισμό: «A state of being that is not life (but may resemble

it)». Στο μετάφρασμα επιλέχθηκε η χρήση της φράσης «μη-ζωή» (σ. 22, 28) που πλησιάζει αρκετά στο νόημα της λέξης του πρωτοτύπου και καταφέρνει να διατηρήσει την ειρωνική χροιά της λέξης.

Ακόμη, σε μερικά σημεία του κειμένου, γίνεται αναφορά στα φαντάσματα ως «fellow ghosts» ή «fellow jumpers». Η λέξη «fellow» χρησιμοποιείται για να τονίσει το δεσμό που ενώνει την ηρωίδα με τα υπόλοιπα φαντάσματα καθώς μοιράζονται την ίδια τύχη. Η λέξη αυτή στα ελληνικά αποδίδεται ως: «άνθρωπος», «τύπος», «σύντροφος», «φίλος», «συνάδελφος», «ταίρι», «μέλος», «εταίρος», «υφηγητής» ή αλλιώς ως πρώτο συνθετικό «συν-» και «συμ-», σύμφωνα με το λεξικό Oxford. Καμία από αυτές τις λέξεις δεν μπορεί να αποδώσει το νόημα που περιέχει η λέξη «fellow» στο πρωτότυπο, επομένως εφαρμόστηκε η στρατηγική της απαλοιφής που προτείνει ο Newmark (στο Δημητρούλια και Κεντρωτής, 2015).

Τέλος, η συγγραφέας χρησιμοποιεί εκφράσεις όπως «being dragged back», «yanked away», «pulled away», «snatched away» για να περιγράψει τις στιγμές όπου τα φαντάσματα εξαφανίζονταν εν μέσω μιας σκηνής, σαν κάποιος να τα άρπαξε ή να τα τράβηξε μακριά. Στα ελληνικά αυτές οι φράσεις δεν μπορούν να αποδοθούν σε παθητική φωνή, επομένως χρειάστηκε να εφαρμοστεί η τεχνική της «μετατροπίας» των Vinay και Darbelnet (στο Munday, 2004: 103) όπου μεταβάλλεται η οπτική γωνία της γλώσσας αφετηρίας και από παθητική φωνή μετατράπηκαν σε ενεργητική στη γλώσσα αφίξεως. Για παράδειγμα:

- he was pulled away (σ. 14) -> μια αόρατη δύναμη τον τράβηξε μακριά (σ. 25)
- woman was snatched away (σ. 16) -> μια αόρατη δύναμη άρπαξε τη γυναίκα μακριά (σ. 26)

Σε άλλες περιπτώσεις, διατηρήθηκε η παθητική φωνή, αλλάζοντας ωστόσο τη σημασία του ρήματος που χρησιμοποιήθηκε και μεταβάλλοντας το νόημα της πρότασης, χωρίς όμως να αλλάζει το αποτέλεσμα, δηλαδή η γυναίκα γύρισε πάλι πίσω.

- And then she was yanked away to fall again (σ. 13) -> Και έπειτα βρέθηκε πάλι να πέφτει. (σ. 24)

Σε πολλά σημεία του κειμένου κόβεται απότομα η ροή της ιστορίας, είτε με φράσεις όπως οι παραπάνω, είτε με τη χρήση σημείων στίξης όπως οι παύλες, είτε μέσω επαναλαμβανόμενων φράσεων πχ. «and then she fell again» δημιουργώντας έτσι ένα μοτίβο. Επομένως, είναι απαραίτητο να ανασυσταθούν στο κείμενο αυτά τα εκφραστικά μέσα προκειμένου να διατηρηθεί η εκφραστικότητα και παραστατικότητα του κειμένου.

6. Επίλογος

Εν κατακλείδι, η παρούσα εργασία αφορά στη μετάφραση ενός λογοτεχνικού κειμένου και παρατηρήσεις σχετικά με τη μετάφραση. Αφού έγινε ανάλυση του πρωτοτύπου με σκοπό να διαπιστωθούν η κειμενική λειτουργία του κειμένου, η γλώσσα που χρησιμοποιείται και το λογοτεχνικό ύφος της συγγραφέως, αποφασίστηκε ποια στρατηγική θα ακολουθηθεί κατά τη μετάφραση. Δηλαδή αν το μετάφρασμα θα είναι προσανατολισμένο στη κουλτούρα-πηγή ή στη κουλτούρα-στόχο. Έπειτα γίνεται αναφορά στα προβλήματα που προέκυψαν κατά τη μεταφραστική διαδικασία, τα οποία απορρέουν κυρίως από τις υφολογικές επιλογές της συγγραφέως και πως αυτά επιλύθηκαν. Τέλος, σε αυτό το σημείο αναφέρονται ορισμένα συμπεράσματα στα οποία οδηγήθηκαν κατά την εκπόνηση της πτυχιακής εργασίας που αφορούν την λογοτεχνική μετάφραση.

Το λογοτεχνικό είδος εν γένει είναι δύσκολο να προσδιοριστεί. Παρόλο που ως λογοτεχνία νοείται το σύνολο της λογοτεχνικής δημιουργίας, έργα δηλαδή που χαρακτηρίζονται από λογοτεχνικότητα, είναι στη πραγματικότητα δύσκολο να οριστεί τι εστί λογοτεχνικότητα. Τι είναι αυτό δηλαδή που κάνει ένα κείμενο λογοτεχνικό, διότι τα κριτήρια ποικίλλουν ανάλογα την ιστορική περίοδο, τον πολιτισμό και πολλούς άλλους μεταβλητούς παράγοντες (Καρακάση, Σπυριδοπούλου, Κοτελίδης, 2015).

Όσον αφορά τη μετάφραση, έχουν διατυπωθεί πολλοί ορισμοί χωρίς όμως να έχει καθιερωθεί ένας επικρατέστερος. Η μετάφραση αποτελεί πεδίο ευρύτερο από αυτό που αφορά την απλή τεχνική δραστηριότητα της μετάφρασης. Η γλώσσα δεν έχει τόση σημασία, όσο οι παράγοντες που διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο μια κουλτούρα ορίζει την μετάφραση, οι οποίοι φαίνεται να είναι ανεξάρτητοι από τη γλώσσα. (Bassnett και Lefevere, 1998) Η μετάφραση, πόσο μάλλον η λογοτεχνική, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον πολιτισμό και ο μεταφραστής παίζει καίριο λόγο στη διαμόρφωση ενός πολιτισμού, καθώς μεταφέρει αξίες από τον έναν πολιτισμό στον άλλον (Baker και Saldanha, 2011).

Επομένως, η λογοτεχνική μετάφραση αποτελεί έννοια ευρύτατη που δύσκολα μπορεί να προσδιοριστεί. Ο μεταφραστής λογοτεχνίας καλείται πρωτίστως να εστιάσει σε δύο θέματα, την ισοδυναμία και τον επικοινωνιακό σκοπό ανάμεσα στο πρωτότυπο και το μετάφρασμα. Δηλαδή κατά πόσο έχει τη δυνατότητα να αναπαράγει τις υφολογικές και μορφολογικές επιλογές του συγγραφέα και κατά πόσο πρέπει να είναι πιστός στο κείμενο-πηγή ή να δημιουργήσει ένα κείμενο που θα προσανατολίζεται στη κουλτούρα-στόχο. (Baker και Saldanha, 2011)

Γενικότερα, κατά τη μετάφραση, ο μεταφραστής μεταφέρει ένα μήνυμα από ένα γλωσσικό σύστημα σ' ένα άλλο, λαμβάνοντας υπόψη τα πολιτισμικά και κοινωνικά στοιχεία που διακρίνουν δυο γλώσσες, φροντίζοντας παράλληλα να ελαχιστοποιήσει την απώλεια στο νόημα. Όσον αφορά τη λογοτεχνική μετάφραση, πιο συγκεκριμένα,

ο μεταφραστής έρχεται αντιμέτωπος με μερικές επιπλέον δυσκολίες. Αν και δεν δυσκολεύεται από τη χρήση ειδικού λεξιλογίου, χωρίς αυτό να αποτελεί κανόνα, οφείλει να διατηρήσει το λογοτεχνικό ύφος του συγγραφέα. Πρέπει να είναι σε θέση να αντιληφθεί το ύφος του συγγραφέα τον οποίο μεταφράζει και να προσπαθήσει να το αναπαράγει με τα δικά του εκφραστικά μέσα. Ενώ ακόμη, κάθε μεταφραστής διαθέτει το δικό του προσωπικό ύφος που είναι εμφανές στο σύνολο των μεταφράσεων του ή αφορά κάθε μετάφραση ξεχωριστά.

Τέλος, μία ακόμη δυσκολία που απορρέει από τη φύση της λογοτεχνικής μετάφρασης είναι το να καθοριστεί ποιος είναι ο σκοπός ενός λογοτεχνικού κειμένου, δηλαδή για ποιο λόγο γράφτηκε και έπειτα ποιο είναι το κίνητρο για τη μετάφραση αυτού του κειμένου. Ένας συγγραφέας μπορεί να γράφει για πολλούς λόγους. Από χρήματα και φήμη μέχρι γιατί επιθυμεί να εξωτερικεύσει τα συναισθήματά του ή απλά να δημιουργήσει. Παρομοίως, υπάρχει πληθώρα λόγων και για τον μεταφραστή. Ενδεχομένως να του ανατέθηκε ένα συγκεκριμένο έργο, να του αρέσει ένα θέμα, ή να θέλει να μεταφράσει έργα του συγκεκριμένου συγγραφέα στη δική του γλώσσα. Επομένως, ο μεταφραστής προκειμένου να μπορέσει να αποδώσει την εκφραστική λειτουργία του κειμένου οφείλει να μελετήσει τα βαθύτερα κίνητρα του λογοτέχνη, όπως αυτά διαμορφώνονται στο σύνολο του έργου του και να πράξει αναλόγως.

7. Βιβλιογραφικές αναφορές

Baker, Mona (2000). *Towards a Methodology for Investigating the Style of a Literary Translator*. *Target* 12 (2), 241-266. Διαθέσιμο στο: <<https://hathanhhai.files.wordpress.com/2012/11/towards-a-methodology-for-investigating-the-style-of-a-literary-translator.pdf>> [τελευταία πρόσβαση 13/09/18]

Baker, Mona και Saldanha, Gabriela (eds.) (2011). *Routledge Encyclopedia of Translation Studies*. London: Routledge

Bassnett, Susan και Lefevere, André (1998). *Constructing Cultures: Essays On Literary Translation Topics in Translation*. Philadelphia: Multilingual Matters

Beigbeder, Frederic. (2004). *Windows on the World*. (Trans. Frank Wynne). New York: Miramax

Dark Faith, (5/03/2010), Publishers Weekly, Διαθέσιμο στο: <<https://www.publishersweekly.com/978-0-9821596-8-2>>, [τελευταία πρόσβαση 17/09/18]

Dark Faith, (Apex Publications), edited by Jerry Gordon and Maurice Broaddus, (17/04/2010), Shroud Magazine Book Reviews, Διαθέσιμο στο: <<http://shroudmagazinebookreviews.blogspot.com/2010/04/dark-faith-apex-publications-edited-by.html>> [τελευταία πρόσβαση 17/09/18]

Dark Faith, (n.d.) Goodreads, Διαθέσιμο στο: <<https://www.goodreads.com/book/show/7845410-dark-faith>> [τελευταία πρόσβαση 17/09/18]

Dark Faith, (n.d.), Apex Publications, Διαθέσιμο στο: <<https://www.apexbookcompany.com/products/dark-faith?variant=30446732>> [τελευταία πρόσβαση 17/09/18]

DeLillo, Don. (2007). *Falling Man*. New York: Scribners

Foer, Jonathan Safran. (2005) *Extremely Loud & Incredibly Close*. New York: Houghton

Haberman, Clyde (2002), *NYC; Remember The Slocum? Probably Not*, Διαθέσιμο στο: <<https://www.nytimes.com/2002/03/09/nyregion/nyc-remember-the-slocum-probably-not.html>> [τελευταία πρόσβαση 13/09/18]

Jacob, Stephanie. (3/03/2011). *Interview with Jennifer Pelland author of “Ghosts of New York”* Διαθέσιμο στο: < <https://www.apex-magazine.com/interview-with-jennifer-pelland-author-of-ghosts-of-new-york/>> [τελευταία πρόσβαση 13/09/18]

Jumper. (n.d.) Collins English Dictionary. Διαθέσιμο στο: <<https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/jumper>> [τελευταία πρόσβαση 13/09/18]

Jumper. (n.d.). Wordreference. Διαθέσιμο στο: <<http://www.wordreference.com/engr/jumper>> [τελευταία πρόσβαση 13/09/18]

Junod, Tom. (9/09/2016). *The falling Man*. Esquire. Διαθέσιμο στο: <<https://www.esquire.com/news-politics/a48031/the-falling-man-tom-junod/>> [τελευταία πρόσβαση 13/09/18]

Keniston, Ann και Quinn, Jeanne Follansbee, (eds.), (2008). *Literature after 9/1*, New York: Routledge

King, Stephen. (2005). *The Things They Left Behind. Transgressions*. Ed. Ed McBaine. New York: Forge Books

Munday, J. (2004). *Μεταφραστικές σπουδές: θεωρίες και εφαρμογές*. (Μετάφραση Α. Φιλίππατος). Αθήνα: Μεταίχμιο

Nissenson, Hugh. (2005). *The Days of Awe*. Naperville, Illinois: Sourcebooks

Nord, Christiane. (1997). *Translating as a Purposeful Activity. Functionalist Approaches Explained*. Manchester: St. Jerome Publishing

Pelland, Jennifer. (2011). *Ghosts of New York*. Apex Magazine. Διαθέσιμο στο: <<https://www.apex-magazine.com/ghosts-of-new-york/>> [τελευταία πρόσβαση 13/09/18]

Reiss, Katharina και Vermeer, Hans Josef. (2014), *Towards a general theory of translational action*, English translation Christiane Nord. New York: Routledge

Roadkill. (n.d.). Wordreference. Διαθέσιμο στο: <<http://www.wordreference.com/engr/roadkill>> [τελευταία πρόσβαση 13/09/18]

Saldanha, Gabriela. (2005). *Style of Translation: An exploration of stylistic patterns in the translations of Margaret Jull Costa and Peter Bush*. School of Applied Language and Intercultural Studies Dublin City University. (Διδακτορική διατριβή) Διαθέσιμο στο: <http://doras.dcu.ie/17624/1/Gabriela_Saldanha_20121129124548.pdf> [τελευταία πρόσβαση 13/09/18]

Spiegelman, Art. (2004). *In The Shadow of No Towers*. New York: Pantheon

Stavropoulos. D.N., Hornby, A.S. (2008). *Oxford English-Greek learner's dictionary*. Oxford: Oxford University Press

Szymborska, Wisława (2005). *Monologue of a Dog*. (Trans. Clare Cavanagh and Stanislaw Baranczak). New York: Harcourt

Triangle shirtwaist factory fire, (18/03/2018), Encyclopædia Britannica, Διαθέσιμο στο: <<https://www.britannica.com/event/Triangle-shirtwaist-factory-fire>> [τελευταία πρόσβαση 13/09/18]

Unlife. (n.d.). Wictionary. Διαθέσιμο στο: <<https://en.wiktionary.org/wiki/unlife>> [τελευταία πρόσβαση 13/09/18]

Δημητρούλια, Ξ., Κεντρωτής, Γ., (2015). *Λογοτεχνική μετάφραση-θεωρία και πράξη*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα:Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <<http://hdl.handle.net/11419/5252>> [τελευταία πρόσβαση 13/09/18]

Καρακάση, Α., Σπυριδοπούλου, Μ., Κοτελίδης, Γ., (2015). *Ιστορία και θεωρία των λογοτεχνικών γενών και ειδών*. [ηλεκτρ. βιβλ.] Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών. Διαθέσιμο στο: <<http://hdl.handle.net/11419/1989>> [τελευταία πρόσβαση 17/09/18]

Μπαμπινιώτης, Γ. (1998). *Θεωρητική γλωσσολογία: Εισαγωγή στη σύγχρονη γλωσσολογία*. Αθήνα